

COVID-19 pandeemia

peamised mõjud Euroopa apteekidele ja apteekritele

22

Oktoobri lõpus toimus Prantsusmaal Euroopa Liidu Farmaatsia Grupi – PGEU (Pharmaceutical Group of the European Union) konverents, kus Eesti apteekide esindas Eesti Proviisorapteekide Liidu nimel Ly Rootslane. Konverentsi peateemaks oli COVID-19 pandeemia ja selle õppetunnid, lisaks arutati ravimite tarnetaskude ja digitaalsete lahenduste kasutamise teemal. Ühiselt kinnitati dokument, milles käsitletakse COVID-19 pandeemia mõju Euroopa apteekidele ja apteekritele.

EPALi juht Ly Rootslane räägib lähemalt valminud dokumendi pidepunktidest ning tutvustab Euroopa apteekide tegevusi veidi laiemalt.

Pandeemia mõju apteekidele

Kogu COVID-19 kriisi vältel on apteegid esile tõusnud uues dimensioonis, sest apteegid on taganud inimestele pideva juurdepääsu ravimitele koos nõustamisega, aidanud lihtsamate haiguste ravimisel ning kuulunud patsientide muresid. Järjest enam väärtustatakse kogukonna apteekreid, kes on olemas elukoha vahetus läheduses ja sageli kättesaadavad ööpäevaringelt. PGEU statistika näitab, et 2/3 Euroopa Liidu elanikest jõuab lähima apteegini 5 minuti jooksul, 98% aga 30 minuti jooksul. Seega on apteekrid kogu Liidus, kaasa arvatud Eestis, kõige kergemini kättesaadavad tervishoiutöötajad.

Kuid nagu teisedki sektorid, on ka apteegid seisnud silmitsi märkimisväärsede katsumustega. Pandeemia esimestel nädalatel kasvas apteekrite töökoormus hüppeliselt, sest inimesed varusid käsimüügis olevaid tooteid – paratsetamool, köhasii-rup, vitamiinid, aga ka isikukaitsevahendeid (PPE) ja desinfitseerivaid vahendeid. Suurenes nõudlus teatud krooniliste haiguste ravimite osas ning mitmed riigid kehtestasid lisa-piiranguid, mida apteekrid pidid järgima, et ravimeid jaguks ikka kõigile.

Viimased poolteist aastat on olnud Euroopa apteekritele enneolematult rasked, mis on jätnud märkimisväärse jälje nende vaimsele tervisele. Lisaks on tulnud teha mitmeid investeeringuid ruumide ja igapäevaste tegevuste suunal, et rakendada uusi isoleerimis- ja ohutusmeetmeid. Paljud apteegid on pidanud keskenduma ellujäämisele, enamjaolt just väiksemad iseseisvad apteegid ja maapiirkondade või turismipiirkondade apteegid.

FOTO: KAROLINAKREINTAAL

Kõik eeltoodud faktid on kergesti samastatavad Eesti apteekide suunal. Unustada ei tohi seda, et apteekrid olid ainsad tervishoiutöötajad, kelle poole sai pöörduda rangete piirangute perioodil.

Apteegi muutunud roll tervishoiusüsteemis

PGEU dokument toob välja, et pandeemia on tõstnud esile tervishoiusüsteemi nõrkuse ja vajaduse vaadata ümber tervishoiuga seotud teenuste pakkumise. Haiglateskest ravilt tuleb üle minna patsiendikesksele ravile, jälgides ja ravides patsiente võimalikult kodu lähedal. Koostöö ja suuremad investeeringud haiguste ennetusse ning tervise edendamise meetmetesse on samuti

olulised tervisetulemuste parandamisel.

Juba pandeemiaperioodi eel ja ka sellel ajal on paljud Euroopa riigid sisse viinud muudatusi seadusandluses, et laiendada apteekrite rolli ja leevendada seeläbi survet ülejäänud tervishoiusüsteemile.

OECD on samuti välja toonud, et kriisiolukorrad annavad võimaluse muuta tervishoiuteenuste osutajate traditsioonilisi rolle. Näiteks laiendades apteekrite tegevusvaldkonda, väheneb arstide koormus ning arstidel tekib võimalus tõhusamalt tegeleda keerulisemate juhtumitega.

COVID-19 kriis näitas selgesti, et kogukonna apteekide osatähtsuse suurendamine tervishoius loob väärtust nii patsientidele kui ka tervishoiusüsteemile.

Apteekri roll vaksineerimisel ja testimisel

COVID-19 haigestumuse vähendamiseks on väga olulisel kohal vaksineerimine ja järjepidev inimeste testimine. Mõlema tegevuse juures on Euroopa apteekrid abiks olnud. Kokku vaksineerivad apteekrid juba 12 Euroopa Liidu riigis, enamasti vaksineeritakse gripi ja COVID-19 vastu. Eestis on küll võimalik nii COVID-19 vaksini kui ka gripivaksini saada apteegis, kuid paraku saavad vaksineerimist korraldada ja vaktsiine manustada vaid tervishoiuteenuse osutajad. Eesti Proviisorapteekide Liit on korduvalt välja pakkunud, et ka Eestis võiksid apteekrid ise vaksineerida, kuid meie ettepanekuid ei ole veel tõsisemalt kuulda võetud.

COVID-19 testimist pakub suur osa Euroopa apteekidest, enamasti asümptomaatilistele patsientidele, kuid mõnes riigis ka diagnoosimise eesmärgil. Eestis on alates septembri algusest samuti võimalik apteekides testida, kuid testi peab läbi viima inimene ise, sest apteeker ei tohi tervishoiuteenust osutada. Seega naeruväärne olukord, kus laialdase meditsiinilise haridusega apteeker ei ole piisavalt pädev, et testi teostada, vähemalt

PGEU TOOB VÄLJA KOLM PANDEEMIA PEAMIST ÕPPETUNDI:

- Vajalik on määratleda uued raviteenuste osutamise mudelid, mis hõlmavad tervishoiu eri valdkondade spetsialistidest moodustatud meeskondi.
- Tuleb luua apteegiteenuste jaoks reguleerivad raamistikud, et apteekrid saaksid aidata kaasa ravitulemuste paranemisele, suurendada ravist kinnipidamist, minimeerida ravimite kasutamise seotud riske, parandada rahvatervist jne.
- Tagada õiglase töötasu kogukonna apteekritele, mis arvestaks nende panust apteegiteenuse osutamisel ja seeläbi tervishoiuteenuste koormuse vähendamist ja jätkusuutlikkuse toetamist.

COVID-19 PANDEEMIA AJAL ON APTEEKRITE ÕIGUSI LAIENDATUD 16 EUROOPA RIIGIS:

- 11-s Euroopa riigis hindavad apteekrid patsientide ravimikasutust, et optimeerida ravimite kasutamist ja parandada ravijärgimust (*Medication Use Review*).
- 10-s Euroopa riigis manustavad apteekrid inimestele vaktsiine apteekides.
- 6-s Euroopa riigis on kogukonna apteekritele antud võimalus pikendada krooniliste ravimite kordusretsepti.
- 5-s Euroopa riigis on kogukonna apteekritele antud laiendatud volitused teatud ravimite väljastamiseks, mis varem olid kättesaadavad ainult haiglate kaudu.
- 4-s Euroopa riigis on pandeemia ajal hakatud tunnustama apteekrite osutatavaid kojukandeteenuseid.

juridiliselt võetuna, kuid inimene ise on.

Apteekrid panustavad Euroopas aktiivselt ka COVID-19 kampaaniatesse, aitavad teisi tervishoiutöötajaid vaktsiinide ettevalmistamisel ning vastavad vaktsiinidega seotud päringutele. Mitmetes riikides on apteekritele pandud kohustus ka vaktsiinide kõrvaltoime teatiste esitamiseks. Eestis on apteekrid küll pädevad selgitusi jagama vaktsiinide kohta, kuid ülejäänud tegevuste puhul on takistuseks taas meie riigi keeld,

et apteeker ei saa pakkuda tervishoiuteenust ning ei oma ligipääsu tervise infosüsteemile.

Tarneraskused on tõusuteel

COVID-19 kriis on pannud Euroopa ravimite tarneahelad proovile nagu ei kunagi varem. Olenemata sellest, et see teema on seotud Euroopa Liidu ja liikmesriikide poliitikute päevakordades tähtsaimaks, on siiski ravimite tarneraskuste arv Euroopas endiselt tõusuteel.

Community Pharmacists Supporting Healthcare Systems: Lessons Learned from the COVID-19 Crisis

Throughout the COVID-19 crisis, the network of pharmacies near people's homes has been playing a vital role in supporting local communities and ensuring their continued access to treatments and care. Community pharmacists have been accessible 24/7, even during lockdowns, and have been the first line of advice, treatment, and referral for many people in Europe on common ailments, successfully preventing unnecessary visits to emergency rooms.

Community pharmacists make an invaluable contribution to the health of over 500 million people across Europe and they are ready to further help strengthening health systems.

27

Proviisorid investeerivad märkimisväärseid inim- ja majandusressursse tarneraskustega tegelemiseks, kuid see aeg võiks kuluda ravikvaliteedi parandamiseks või patsientide kesksete ülesannete täitmiseks. PGEU statistika näitab, et keskmiselt kulutab apteegi töötajaskond tarneraskuste peale 6,3 tundi nädalas.

Eestis ei ole tarneraskuste arv enam suurenenud, pigem on jõudnud taas COVID-19 eelsesse aega, mis tähendab, et ravimiregistri andmetel ei ole kättesaadavad umbes 300 ravimit. Lisaks veel hulk ravimeid, millel on küll müügiluba, kuid mida ei ole kunagi Eestisse toodud. Siinkohal oleme tavapärane väikeriik, kus ravimite kättesaadavus ei ole lihtsalt kõige parem.

Pandeemia kiirendas digitaliseerimist

COVID-19 pandeemia on kiirendanud üleminekut digitaalsele tervishoiule. Euroopa apteegid on kiiresti laiendanud patsientidele mõeldud digiteenuseid, kuna patsientidel puudus võimekus füüsiliselt apteeki külastada. Apteekrite jaoks on oluline muuta apteegiprot-

Digital Health

Medicine Shortages

Pharmacy Services

sesse tõhusamaks, lihtsustades teenuste juurutamist ning võimaldada apteekritel jälgida riskipatsiente. Digitaalsetel terviselahendustel on suur potentsiaal edendada esmatsandi tervishoiusüsteemide integreerimist.

Apteegis on digitaliseerimise märksõnadeks kindlasti e-retseptid, raviminõustamine kaugteenusena, e-apteegid, videosilla teel suhtluse loomine apteekri ja teiste tervishoiu osapoolte vahel.

COVID-19 pandeemia laiendas oluliselt e-apteekide süsteemi ning *online*-nõustamist, need trendid olid väga selgelt esindatud ka Eestis. Lisaks pakkusid paljud Euroopa

apteegid kojuveoteenust nii e-apteegist kui ka tavaapteegist ravimite tellimisel. Sageli tagasid apteegid kaupade tarne juba samal päeval ning kasutati keskkonnasõbralikke transpordivahendeid, näiteks jalgratast. Kahjuks toimib piiriülene e-retsept siiani vaid üksikute riikide vahel. COVID-19 pandeemia sellele tegevusele hoogu juurde ei andnud, kuid taas selgus, kui vajalik selline süsteem Euroopa Liidus oleks.

Üks e-tervise kõige olulisemaid aspekte apteekrite jaoks on aga võimalus kasutada elektroonilist tervisekaarti, mis võib õige raken-damise korral ületada teabelõhe nii tervishoiutöötajate vahel kui ka tervishoiutöötaja ja patsiendi vaates. Elektrooniline tervisekaart võimaldab apteekritel kontrollida patsiendi ravialaloo järjepidevust ja õigsust, aidates seeläbi kaasa patsiendi ohutusele ning minimeerida ravivigu. Eesti mõistes võiks siis tegemist olla digiloo rakendusega, kuhu Eesti apteekrid paraku täna veel ligipääsu ei oma. Loodame, et muutumises olev tervishoiusüsteem loob tingimused ka apteekrite kaasamiseks e-tervisesse. 🌐